

ГОДИНА НА ИДЕОЛОГИЧЕСКА ВЗИСКАТЕЛНОСТ И ПРИНЦИПНОСТ

Изтече една година откак първият секретар на нашата партия другарят Тодор Живков произнесе своята програмна реч „Комунистическата идейност — висш принцип на нашата литература и изкуство“. Основният патос на речта бе насочен срещу буржоазната идеология и каналите на нейното проникване у нас. Основният неин смисъл беше в сплотяването на идеологическите кадри за по-успешно настъпление срещу чуждото идейно влияние, за решително преодоляване на отклоненията от марксистко-ленинските възгледи и от социалистическия реализъм в областта на културата и изкуството.

Известно е, че идеологическата експанзия на империализма през последните години не само се засили, но прие и нови форми. Днес чуждата идеология използва оръдия от най-разнообразен идеен арсенал: като започнем от откритата проповед на антикомунизъм и стигнем до най-перфидните и замаскирани средства на въздействие. В изкуството на буржоазния Запад се поощряват различни формалистични извращения начело с абстракционизма. Там се води културна политика, която цели да пренебрегне и дискредитира реализма, да превърне изкуството в самоцелно занимание на буржоазни естети и скучаещи сноби. Тази линия има пагубни последици за много художници и особено за редица млади писатели, които са увлечени от стремежа да бъдат „модни“ и „авангардни“.

Империалистическата пропаганда се стреми всячески да използва засилените контакти между социалистическите страни и буржоазните държави, за да намери пътища за проникване и влияние в идейния и културен живот на социалистическия лагер. Принципите на мирно съвместно съществуване между двете системи — социалистическата и капиталистическата, се прехвърляха и в областта на идеологията, където капитализмът също се мъчеше да насажда мирно съвместно съжителство.

Всичко това наложи ясни и непоколебим отговор на комунистическите партии, които издигнаха високо принципа на непримиримостта към буржоазната идеология. В речите на другаря Хрущов и другаря Тодор Живков бяха развити ония основни начала на партийност и народност, които са пронизвали винаги идеологическата линия на КПСС и БКП и които придобиват огромно значение при съвременната обстановка. Позицията на нашата партия по тези въпроси издига на нов етап традициите на боевата марксистическа критика, положени още в дейността на Димитър Благоев в началото на века.

Какви факти се появиха в съвременната литература и изкуство, на които трябваше да се реагира чрез речта на първия секретар на нашата партия?

Отклоненията и грешките възникнаха по няколко линии. Първо, те бяха проява на известна обърканост, депресии и черногледство, които пречека на отделни творци правилно да разберат и оценят същността на извършената работа от партията за преодоляване на култа към личността и неговото отрицателно наследство. Тази работа наистина беше грамадна и от изключително историческо значение, но тя съвсем не беше само негативна, не се изчерпваше с отрицание за самото отрицание. Нейният дълбок смисъл — напротив — е гравивен, насочен напред. Нейната цел е, като се преодоляят погрешните методи и извращения, да се засилива социалистическото общество, да се укрепва то всестранно, за да може по-успешно да се води битката с буржоазния свят. Отделни произведения на изкуството и литературата обаче подценяваха тази гравивна работа, генерализираха отделните слабости и грешки до степен на неотстранимо и трайно зло, не виждаха възможностите и пътищата за тяхното преодоляване, които са заложили в самата природа на нашия социалистически строй.

Друга една област, където проникна чуждо идейно влияние, беше теорията и практиката на криворазбраното новаторство. Нашата партия винаги е подчертавала, че поддържа новаторството във всички сектори на живота, включително и в литературата. Самото социалистическо общество, комунистическата идеология са новаторски по същина, тъй като изменят хилядолетни условия на човешкото съществуване, създават предпоставки за нов тип човешки отношения и за нов тип човек. Но този повик към новаторство, който бе назрял в живота, в ред случаи се разбираше твърде повърхностно и се изразяваше в робуване на краткотрайни моди и чужди поветрия в художествения живот. Идейната незрялост, слабият жизнен и художествен опит намериха отражение най-вече в творчеството на някои по-млади автори, склонни да се увеличат от нашумели чужди образци, за да изглеждат и те самите по-модни, по-интересни и необичайни.

Срещу подобни явления литературната критика не поведе достатъчно решителна и навременна борба. В редица случаи се проявяваше пасивност и изчакателна позиция. В други случаи имаше погрешни разбирания и оценки, неправилно третиране на същността на нашия хуманизъм, недостатъчна яснота по характера на нашите противоречия и начините за тяхното преодоляване, по проблемите на националната форма в изкуството на съвременния етап и т. н.

В речта на другаря Тодор Живков бе хвърлена обилна светлина по всички тези въпроси. Благодарение на нея пътят на нездравите тенденции и отклонения в художественото творчество се оказа пресечен. Тя постави като главна задача установяването на атмосфера на висока принципност и непримиримост към попъзновенията на чуждата идеология. Това беше грижа за развитие на нашата литература в посока на социалистическия реализъм, за отстояване и творческа разработка на принципите на партийността и народността, за сплотяване на кадрите върху принципална основа, за правилно насочване на младите творци. Същевременно критиката на допуснатите грешки и отклонения нямаше за цел да унищожава хората, да извършва разправа над творците по административен път. Нейният тон бе загрижен, той целеше да окаже

помощ за по-резултатно и по-бързо преодоляване на отклоненията. На празни се оказаха някои пророчества, че принципиалната постановка на въпроса щяла да доведе до ново сковаване и замразяване на творческите сили. С пределна яснота другарят Тодор Живков формулира: „Наша задача сега е на целия фронт на литературата и изкуството да закипи високоидеен по съдържание и богат по форма живот. Не бива по никакъв начин борбата против проявите на чуждото влияние в изкуството, литературата, театъра, киното и сатирата да води до сковаване на творчеството на нашите писатели, художници и кинодейци. Нужно е именно сега да се разкриват още по-широки простори за творчески търсения, дръзновения, за създаване на силни и оригинални творения. Да се създава навсякъде обстановка на творчески обсъждания, на търпимост и уважение на другото мнение, да се разгръща колективният ум на нашите творци, но винаги върху принципни идейни позиции, винаги върху позициите на марксизма-ленинизма, на социалистическия реализъм.“

Днес в съвременната българска литература и изкуство са обединили усилията си представители на разни поколения и възрасти. Между тях няма антагонизъм и вражда, както се опитва да представя нещата буржоазната пропаганда чрез своя шум за „борба между поколенията“. Творците от разни сектори и възрасти са единни, тъй като те стоят върху единната платформа на социалистическия реализъм, на творческото доразвиване на марксизма върху основата на идеите, дадени от XX и XXII конгрес на КПСС. Критиката на отделните отклонения няма за цел да върне художествения живот към догмите и задръжките от култовското време. Напротив, тя е критика, която разчиства бариерите за правилно развитие и създава предпоставки за нови, зрели постижения. Дейците на изкуството са призовани да участвуват в предните редици на борците за комунизъм. Те трябва да се заемат с онези проблеми и явления от съвременността, които са най-остри и парливи, които чакат неотложното си разрешение. Борбата за висока идейност е борба за усъвършенствуване на нашето литературно оръжие, за да може то по-резултатно да бие в целта.

В отделните жанрове на нашата литература се набелязва един крайно положителен процес на задълбочаване на партийността и повишаване на художественото качество на произведенията. Поезията излезе начело в битката за съвременна тема. Повишава се гражданският и партийно-настъпателен дух на лириката. Оттърсвайки се от декларативно-повърхностното и илюстративно третиране на темата, поетите споделят своите индивидуални размисли по големите явления на съвременността. Лириката разширява своя обхват, тя се стреми да обхване целия емоционален и мисловен хоризонт на нашия социалистически съвременник, да откликне на бързите промени, които се извършват във всички области на съвременния живот. Затова свидетелствуват последните стихосбирки на поети — представители на разни поколения и стилкови предпочитания като Елисавета Багряна и Дора Габе, Димитър Методиев и Павел Матев, Блага Димитрова и Станка Пенчева, Слав Хр. Караславов, Д. Дамянов и други.

Успешно се развива и нашата белетристика. Появиха се произведения, които представляват широка и политически целеустремена панорама на основни периоди от народния живот, от нашето национално развитие: третата част от „Обикновени хора“ на Г. Караславов, новата книга от „Иван Кондарев“ на Емилиян Станев. Редица романи и особено разкази

и повести разработват такива страни от живота, които характеризират дълбоко пружинното устройство в облика на съвременния човек. Навлиза се в конфликти, които говорят за драматична борба между новото и старото, между творческото и назадничавото мислене в днешния живот. Тези книги са породени от настъплението на новия ленински стил в партийната работа от Априлския пленум насам. Най-сполучливите образи в тях показват страстната гражданска заинтересованост на писателя от победата на новото. Белезите на разкрепостената творческа мисъл ще намерим в новите работи на Ст. Ц. Даскалов, Камен Калчев, Андрей Гуляшки, Павел Вежинов, Илия Волен, Атанас Наковски, Йордан Радичков и др. Стремжът за по-дълбоко навлизане в проблемите на съвременността се отразява много положително и при работата върху произведения, посветени на историческото минало на народа. Съвременният автор на исторически романи обхваща големите социални движения и дейци от миналото, застанал на висотата на научното марксистко-ленинско мислене и тълкуване на историческия процес. Примери за това ни дават романи като „Ивайло“ на Ст. Загорчинов.

Значително е раздвижването и в областта на националната българска драматургия. На предстоящия преглед на българската драма и театър ще бъдат показани пиеси, които вълнуват с патриотичния си и интернационалистичен патос, със своята навременност и гражданска страстност.

Особено отговорни и неотложни задачи постави др. Тодор Живков пред литературната теория и критика. Той даде справедлива преценка за грешките и съществени пропуски на този важен сектор на идеологическата работа. „Не реагира своевременно нашата критика, недостатъчно воюва тя против едни или други погрешни възгледи и тенденции в литературата и изкуството.“ А за идейните отклонения не бива да се мълчи, тъй като подобно мълчание е пагубно, то обръква творците, замъглява перспективата на тяхното развитие.

След речта постепенно настъпи активизиране, появили се книги и статии, които разработват най-актуалните и нагънати въпроси на идеологическата борба и съвременното литературно развитие. Специално трябва да се изтъкнат настъпвателните в методологическо и политическо отношение работи на академик Т. Павлов и други автори. В литературните издания се взема по-определено и категорично становище по отделните литературни факти.

Но естетиката и критиката като цяло все още не са изпълнили дълга си пред нашата общественост. Крайно необходими са обобщаващи трудове, които хвърлят светлина върху основни естетически категории, които разглеждат въпросите на художествения метод, литературните направления, школи и стилове с оглед на коренните потребности на нашата литературна политика, на отстояването и обогатяването на принципите на социалистическия реализъм. Едновременно с това е повече от наложително засилването на оперативната литературно-критическа дейност. Истинският критик-марксист е длъжен да се намесва по-пряко в живота на съвременната литература, да борави не само с най-общо положения, но и с аргументите на конкретния естетически анализ.

Партията постоянно напомня, че настъплението на идеологическия фронт следва да се води по три главни линии: срещу буржоазното влияние, срещу ревизионизма и срещу догматизма. Нашата естетическа и критическа мисъл трябва да участвуват по-активно и по-компетентно в раз-

работката на възловите теми за традицията и новаторството, за реализма и модернизма, да се включват в битката, която се води в международен мащаб. Не е тайна, че напоследък в някои марксистически среди на Запад има засилване на известни ревизионистични тенденции при характеристиката на едни или други явления на модерното изкуство. Тази обстановка изисква от нашите автори повече идейна остротност, по-сериозна теоретическа и специална подготовка. От друга страна, разколническата дейност на китайските ръководители налага идейна непримиримост и срещу сектантската опасност, срещу догматичните рецидиви и извращения на марксизма.

В това настъпление е необходимо да се включи по-активно и Институтът за литература при Българската академия на науките и списание „Литературна мисъл“. Списанието се е стремяло да развива марксистическите позиции и да критикува буржоазните възгледи и теории. Но в тези свои усилия то недостатъчно активно е участвувало в борбата срещу нездравите тенденции в съвременната литература, проявявало е известна мудност в подхващането на актуалните задачи. То трябва да се насочи още по-решително към сърцевината на идеологическия живот, към творческа разработка на естетическите проблеми, към по-конкретна критика на буржоазните концепции, на ревизионистичните и догматичните позиции в литературознанието. Ние винаги трябва да помним, че това не е временна акция, моментна кампания, а наша постоянна цел, наше първо идеологическо задължение.

Намираме се в навечерието на голямата дата: 20-годишнината на социалистическата революция в България. Нашата литература и литературоведската ни мисъл имат вече зад гърба си значителен опит, опит на творчески дирения, на сполуки и несполуки, на възход и временни отклонения. Големият ден Девети септември още веднъж ни спомня целия героичен и мъчителен път на нашата литература, създавана на предните участъци на революционната борба на народа, оформена в най-тясна близост и отзивчивост към обществения живот, съхранила големите традиции на реализма и демократизма. Тази литература е съпътствувала народа в толкова бури и въстания, в толкова борби и революции. Тя е дала скъпи жертви, апостоли на революционната правда и мъченици на честната и неподкупна гражданска съвест. Тя е отгледала борци — патриоти и интернационалисти, за които съдбата на нашия народ е била неделима от участта на всички нации, борещи се за справедливост. В своето многолетно развитие българската литература винаги е черпела пример и духовна сила от великата литература на братска Русия. И днес, в условията на социалистическото развитие, нашата художествена мисъл се оплодява преди всичко от богатствата на многонационалната светска литература.

Но великото наследство най-добре са пази, когато се умножава и развива. Партията е създавала необходимите условия за творчески подем, за обединение на творческите сили на принципна основа, за настъпление срещу чуждата идеология. В голямата битка за спечелване на умовете и сърцата достойно място се пада на литературата и литературоведската мисъл. Те трябва да го заемат с чест!